

UTVRDA U OGULINU

Pretpostavlja se da je ogulinski kraj bio naseljen od davnina. O tome posredno svjedoče okolni toponimi koji čuvaju uspomene na davne gradine. Ipak ovaj grad, smješten u samom središtu neobične hrvatske potkove i na pola puta između Zagreba i Rijeke, ima gotovo precizan datum nastanka. Za godinu se njegova nastanka uzima 1500. kada je Bernardin Frankopan, nakon rušenja Modruša 1493., završio izgradnju utvrde iznad strmog i nepristupač-

Đulin ponor na staroj razglednici

nog ponora Dobre. Da je imao dobar osjećaj gdje treba izgraditi neosvojivu utvrdu svjedoči činjenica da je ona i danas prilično očuvana te da nikada nije bila okupirana, iako su okolni krajevi u turskim najezdama u više navrata poharani.

Potpuno je stradala velika crkva u Oštarijama (o kojoj smo govorili u napisu o Modrušu), a od frankopanskoga utvrđenog dvorca u obližnjem Otoku odavno nema nikakvih tragova. Također u nedalekom Gomirju postojao je kaštel koji su Turci opus-

FORTRESS IN OGULIN

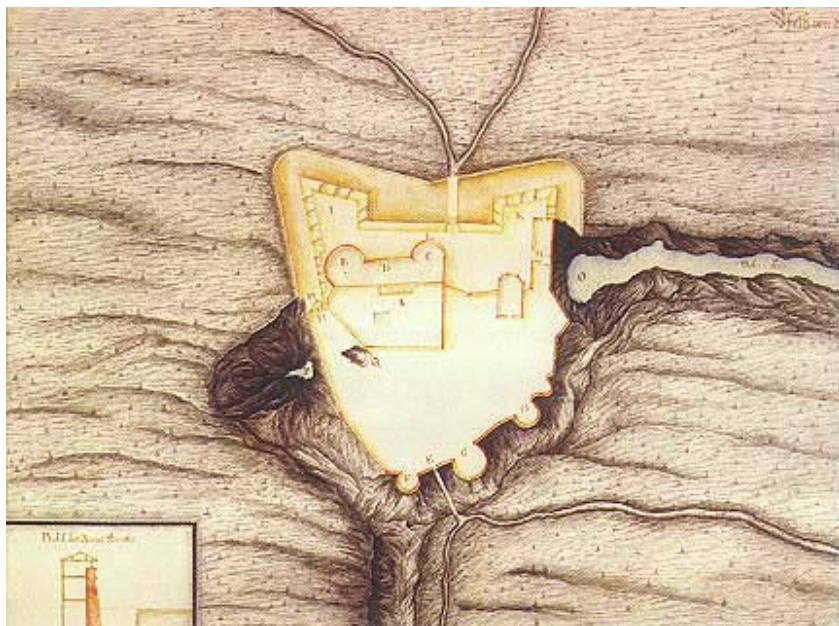
The Ogulin fortress, a core of the future town overlooking an inaccessible Dobra river gorge, was built, probably in 1500, by Bernardin Frankopan after the Turks devastated his headquarters in Modruš. This sturdy fortress successfully resisted all enemy attacks, and its imposing appearance has been well preserved to this day. After the Turkish threat ceased, the fortress was converted into a penitentiary. The building is in fact a relatively tall stone-built fortification, perched at the edge of an area occupied by wooden houses surrounded with walls. The outside corridors of the fortress were covered and it had many loopholes. Its military value was significantly diminished by the fact that the fortress was poorly maintained, as evidence by the local cracking of its walls. A relatively small number of fortress defenders were known throughout the Austrian empire for their bravery. Today the edifice accommodates a museum, and various open-air manifestations are held in the central courtyard.

tošili. Tu je nekada bila katolička župa, a poslije su pravoslavni doseljenici iz Bosne osnovali samostan koji i danas postoji. Gomirje je pripadalo utvrđenom frankopanskom gradu Vitunju ruševine kojega se i danas naziru nad istoimenim selom. Za diobe dobara Frankopana 1449. Vitunj je dobio Stjepan Frankopan, a to je potvrdio kralj Matija Korvin 1481. No grad je potpuno i zauvijek napušten 1575., vjerojatno i zbog činjenice da je središnja obrambena utvrda za cijeli kraj postao upravo Ogulin. Valja dodati da je Bernardin Frankopan odmah nakon gradnje ut-

vrde odredio i međe novoga grada između Modruša i Vitunja. Vjerojatno ime Ogulina potječe od latinskog naziva "ob gula", što bi značilo oko ili iznad ponora ili ždrijela. Ako je to točno, ta bi izvedenica bila i korijen imena ponora Dobre koji se nalazi upravo ispod utvrde. On se naziva Đulin ponor, a ime je po predaji dobio zato što se u njega sunovratila djevojka po imenu Julija (Jula, Đula ili Zulejka), kći jednog od Frankopana, zbog nesretne ljubavi prema siromašnom vojniku. Po analogiji se i ogulinska utvrda naziva Đulin-grad, Julin-grad ili Zulumgrad, ali to su

Klek na staroj razglednici

Tlocrt ogulinske utvrde (crtež Martina Stiera)

gotovo sigurno samo neutemeljene etimologijske izvedenice. Ipak valja reći da stanovnici Ogulina i njegove bliže okolice i danas rijeku u njihovom gradu jednostavno nazivaju Đula umjesto Dobra. Zanimljivo jest da inače pouzdani Julije Fras 1835. (u djelu *Topografija karlovačke Vojne krajine*) navodi da se Ogulin nekad zvao Vučja jama za što, također, nema nikakve potvrde u pisanim izvorima.

Bilo kako bilo, ali sudbinu i nastanak Ogulina uvelike su obilježile jedna rijeka i jedna planina. Riječ je o Dobri i o Kleku. Rijeka Dobra duga je 104,4 km i nastaje od Bukovske Dobre, potoka Dobre i Donje Dobre združenih kod naselja Donja Dobra u Ogulinsku Dobru, a koja nakon 48 km ponire u Đulinu ponoru. Rijeka bučno propada u dubok ponor ispod strme stijene visoke 51 m, a Đulin je ponor samo dio neobičnoga, razvedenog i raširenoga speleološkog sustava koji je vjerojatno najduži u Hrvatskoj - spilje Medvedice duge gotovo 16 km. No i cijeli je ogulinski kraj bogat svakovrsnim kraškim osobitostima, posebno izvorima i ponorima te špiljama i jamama. Dobra nakon nekoliko kilometara ponovno izbija na površinu sje-

veroistočno kod Gojaka (tu je i protočna HE *Gojak* od 48 MW) i kao Gojačka Dobra teče prema sjeveroistoku pa kod sela Mahično nedaleko od Karlovca utječe u Kupu. Vodu prima i od drugih ponornica – Zagorske Mrežnice i Bistre. Između Gojaka i Lešća ova je rijeka neobično pogodna za rafting, posebno u mjestima Grabrik i Umol gdje vijuga među

strmim stijenama.

Ogulin je grad u graničnom dijelu Gorskog kotara i Like, smješten u prostranoj kotlini nad kojom se sa zapada nadvio Klek, planina (greben) sjeveroistočnog dijela planinskog masiva Velike Kapele. Najviši su vrhovi Veliki Klek (1181 m) i Klečica (1062 m). Klek je gora zastrašujućeg oblika i čudesne ljepote. Poznat je mnogim hrvatskim planinarima jer je kolijevka gotovo 130 godina starog hrvatskog planinarstva i alpinizma. Klek obiluje botaničkim endemima i reliktima (runolist, kitajbelov jaglac, gorski ljiljan...) te zaštićenim životinjskim vrstama među kojima su medvjed, vuk i ris te tetrijeb gluhan. Zbog svega toga Klek je zaštićen kao značajan krajolik. Inače, još je u 17. stoljeću Valvasor zabilježio narodnu predaju da se na vrhu Kleka, u ponoć za olujnih noći, skupljaju vile i vještice koje u Ogulin hrle iz dalekih krajeva. Klek je vizualni zaštitni znak Ogulina i s nedalekom Bjelolasicom (sa skijaškim centrom) te Bijelim i Samarskim stijenama (koje su kao strogi prirodni rezervat pod najvećim stupnjem zaštite), zajedno s obližnjim jezerima Sabljaci i Bukovik, temelj turistič-

Ogulin na crtežu J. W. Valvasora

kog razvitka ovog kraja.

Stara ogulinska utvrda sazidana je od kamena u obliku kaštela sa dvije oble kule. Djelovala je izrazito čvrsto, a bilo ju je lako braniti zbog ponora Dobre. Mostom se preko provalije dolazilo do ulaza pokraj kojega je stajala kapela Sv. Bernardina koja je i danas sačuvana. Inače cijela je utvrda prilično dobro očuvana zahvaljujući činjenici što se nakon prestanka opasnosti rabila kao vojnički zatvor. Mogu se lako uočiti male puškarnice te trijemovi kojima su hodali vojnici. Zbog čestih turskih provala iz obližnjih se mjesta vrlo brzo doselilo nekoliko obitelji koje su poradi sigurnosti tik uz utvrdu na tijesnom prostoru sagradili drvene kućice. Tako je već u prvoj polovici 16. st., nastala ogulinska varoš (opidum) koja je također opasana kulama i zidovima spojenima s utvrdom.

Dvadesetak godina nakon izgradnje ogulinskog kaštela počele su turske čete pokraj njega i Gomirja provaljivati u susjednu Kranjsku. Posebno su se pojačale pošto su 1527. Turci zauzeli Liku i Krbavu. Stoga su žitelji Ogulina bili prisiljeni obrađivati tek samo vrtove u neposrednoj blizini. Zato je Stjepan III. Ozaljski, sin Bernardina, teškom mukom uspijevao braniti grad da ne bi pao u turske ruke, a smatralo se da bi padom Ogulina Turcima bio otvoren put u Kranjsku. Stoga je pukovnik Ivan Lenković, zapovjednik Hrvatske krajine, već 1553. zatražio 1800 rajnskih forinti za pojačavanje obrane Ogulina, Modruša, Slunja i Tršca. Ujedno je zatražio da se na brdu Krpelju između Ogulina i Modruša postavi stražar koji bi paljenjem vatre i pucanjem iz mužara oglašavao svaku tursku provalu. Potom je kralj Ferdinand I. dozvolio Lenkoviću da vojsku iz Hrvatske krajine (brojila je 200 konjanika i 400 pješaka) može rasporediti po pojedinim utverdama onako kako bude sam našao za shodno. Tako je te iste godine ogulinsku

utvrdu zaposjela posada od 30 pješaka, a 50 je konjanika razdijeljeno na gradove Otočac, Brinje i Ogulin. Time je utvrda Ogulin dospjela u kraljeve ruke, a Frankopani su držali

Sadašnji izgled utvrde

samo ogulinsko naselje i obližnja sela.

Posada se utvrde mijenjala prema potrebi, a od 1570. Ogulin je sjedište trinaeste krajiške kapetanije koju se držalo najvažnijom u cijeloj Hrvatskoj krajini. Ogulinsku je vojsku plaćala vojvodina Kranjska. Vojnici su šest mjeseci dobivali plaću u gotovu novcu, a ostalih šest mjeseci dobivali su sukno umjesto novca. Zna se da su zastupnici štajerskih, koruških i kranjskih staleža na sastanku u Beču 1577. zaključili da se zbog velike strateške važnosti dvostruko pojača ogulinska posada, ali i to će se pokazati nedostatnim zbog čestih turskih provala, pa su se sve hrvatske utvrde, a posebno ogulinska, značajno pojačavale hrvatskim pješacima. Posebno je po zlu bio poznat Murat-aga, poglavica bihački, koji je popalio cijelu ogulinsku okolicu i sa svojim četama stizao sve do Vinice.

Knezovi su Frankopani bezuspješno tražili povrat svoje utvrde, no to nikad nisu uspjeli iako su imali i kraljevu i bansku privolu. U to je vrije-

me ogulinska utvrda počela propadati, a razlog je bio u tome što je Kranjska osiromašila i više nije mogla održavati sve hrvatske utvrde. Stoga je posebna zanimljivost da je

Vuk II. Krsto Frankopan Tržački posebnom poveljom, izdanom u Ogulinu 1622., zbog junačkih djela stanovnike ogulinskog naselja oslobodio obavljanja rabote. Naime, ovaj se dio frankopanskih posjeda značajno razlikovao od Vinodola, Istre i kvarnerskih otoka. Ti su posjedi pripali knezovima Krčkim kao oblikovane slobodne općine, odnosno savezi općina koji su se formirali na temeljima antičke baštine. Ta tradicija nije postojala u udaljenim kopnenim posjedima oko Modruša i Ogulina, gdje je knez pravi zemaljski gospodar, a ne činovnik koji ubire općinske prihode kao što je to bio slučaj u Vinodolu. Oslobođenjem od svake rabote ogulinski su vojnici i građani vlasteli morali davati samo desetinu svojih prihoda zajedno s crkvenim dijelom.

Povelju je potom na molbu ogulinske općine potvrdio i kralj Ferdinand II., a karlovački zapovjednik general Vuk Krsto Frankopan (zanimljivo jest da je u to vrijeme zapovjednik ogulinske kapetanije njegov sin Gaš-

par) poimence nabrojio sve Ogulince koji su oslobođeni svake rabote. Poslije je zbog mnogo novih doseljenika iz Kranjske, Vinodola i iz drugih krajeva bio prisiljen posebnom ispravom naznačiti i razgrani-

novati, sijati i držati svoju stoku, a Ogulincima koji su se tim zemljištem dotad koristili zabranio pristup uz prijatnju velike globe. Spor se dugo razvlačio, a izbila je i prava buna o kojoj je bio izviješten i kralj.

Ogulinska utvrda s dvorišne strane

čiti prava starih Ogulinaca i doseljenika.

U Ogulinu je 1639. boravio carski inženjer Giovanni Pieroni, koji je o stanju utvrde podnio iscrpno izvješće. On hvali "... gradinu Ogulin, okruženu dobrim zidinama i ispunjenu drvenim nastambama; na jednoj strani stoji dvorac, tj. uporište, dobro zidano i povezano vanjskim zidinama. Ispod njega nestaje Dobra u jednoj velikoj, visokoj i tajanstvenoj špilji." Poslije još dodaje: "Ovaj stari grad je po prirodi jak, zahvaljujući čvrstoj pećini na kojoj leži, a zbog dobre izgradnje zidovi su mu dostatno dobri i visoki. Tu popravci nisu potrebni, osim obnove hodnika na vanjskim zidinama, kao i samog dvorca te obnove nekoliko krovova".

Na ogulinsko su područje stalno pristizali novi doseljenici, što je 1640. uzrokovalo i nemire jer je Gašpar Frankopan po nalogu svog oca naselio u Vitunju 18 vlaških obitelji doseljenih iz turskih područja. Njima je dodijeljena zemlja na kojoj će sta-

Sve se završilo nakon gotovo godinu i pol tako da su dvojica kolovođa

Kapelica u sastavu Ogulinske utvrde

bune, u koju su mahom bili uključeni doseljenici, platili glavom. Najveće je probleme ogulinska vojnička posada imala od 1642. kad je zapovjednikom bihačkog sandžaka

postao u narodnim pjesmama opjevani Mustaj-beg Hasumović, koji je vladao sve do 1676. Ogulin bi tada vjerojatno bio stradao da nije 1642. zajedno s Modrušem temeljito popravljen (troškom od 3000 forinti) te da ga nisu branili prekaljeni i hrabri junaci pod vodstvom Gašpara Frankopana, Petra Zrinskog i Stjepana Vojnovića. Zabilježeno je da je Mustaj-beg 1643. pod Perjasicom razbio Ogulince, te da su u bici poginuli ogulinski potkapetan Martin Mogočić, knez gomirski Dokmanović i mnogi drugi i na našoj i na turskoj strani. U povijesnim je izvorima zapisano da je i 1655. ogulinski kapetan knez Petar Zrinski provalio s ogulinskom i senjskom vojskom u Korenicu, koju je osvojio, te se u Ogulin vratio s velikim plijenom i s mnogim zarobljenicima.

Ipak uza sve je to vojska ogulinske kapetanije bila za ondašnje prilike malobrojna, primjerice 1657. imala je 221 vojnika i stoga ne čudi da je u cijelom austrijskom carstvu slavljena po svom junaštvu. U to je vrijeme

Ogulin posjetio i Martin Stier. On je izradio tlocrt utvrde, a u izvještaju ističe da zidovi na nekim mjestima pucaju pa ih može neprijatelj malim topovima srušiti u vrlo kratkom vre-

menu, što bi, kako kaže, bila velika šteta "jer između Karlovca i prijevoja na Kapeli ne postoji nikakvo drugo mjesto koje bi se moglo suprotstaviti neprijateljskoj sili". Ujedno je predložio ojačavanje i produbljivanje okolnih jaraka (koji su se punili vodom u vrijeme kada bi Dobra nabujala i poplavila okolno područje), a predlaže i gradnju rogate vanjske utvrde i smatra da posada u slučaju opasnosti mora imati 500 vojnika.

U međuvremenu je broj doseljenika stalno rastao pa se ogulinska općina i dalje sporila oko zemlje pod Vitunjem. Posebno su se oko toga sporili s Gomirčanima. Karlovački general grof Herbard Auersperg izvijestio je Ratno vijeće da je dozvolio Ogulincima da ponovno posjeduju vitunjski teritorij jer drži "da ne bi bilo u interesu službe Njegova Veličanstva da se hrabra momčad hrvatskog naroda, koja je oduvijek Ogulin branila i držala, drugamo preseli". To je bio povod da se dio vitunjskih stanovnika preselio na područje varaždinske Vojne krajine, posebno na područje Garešnice. Potom je kralj Leopold I. posebnom poveljom izdanom 1668. u Grazu potvrdio ogulinskoj općini njezin teritorij i brojne druge povlastice, čak je četvorici vojvoda (braći Puškarić, Nikoli Tirkoviću i Ivanu Mesiću) dodijelio posjede i naziv plemićkih vojnika.

U to je vrijeme u karlovačkoj krajiškoj vojsci kao časnik službovao Johann Weickhard Valvasor koji je poslije potpuno netočno zapisao da grad Ogulin okružuje rijeka Dobra u koju utječe potok Modrušica te da je to prilično velik gradić s mnogo kuća. Stoga je gotovo sigurno da Valvasor nikad nije bio u Ogulinu i da je informacije o njemu crpio iz priča ili napisa. O tome svjedoči i njegov crtež, inače vrlo često reproduciran, na kojemu su, primjerice, umjesto kružnih nacrtane četverokutne kule.

Krajem 17. stoljeća imao je Ogulin približno 1200 stanovnika. No u to

su ih vrijeme zadesile velike nevolje, posebno velika glad izazvana nerodicom i velikim davanjima koja je potaknula iseljavanje, pretežno u područje mađarskog grada Pečuha. Iseljavanje je uz redovite vojničke nedaće pojačano i samovoljom ogulinskog kapetana grofa Adama Purgstala, koji nije poštovao stečena prava ogulinske općine.

Reorganizacijom Vojne krajine 1746. prestala je podjela na karlovačku i primorsku Krajinu i od plašćanske, tuonjske i ogulinske kapetanije formirana je tzv. Dillisova, kasnije nazvana ogulinska krajiška pukovnija br. 3. Ogulin je postao štapskim mjestom i sjedištem ogulinske kumpanije.

Od tada pa sve da razvojačenja Vojne krajine sudjelovali su, kao i u mnogim slučajevima prije toga, pripadnici ogulinske krajiške pukovnije u svim ratovima koje je Austrija vodila. Zabilježena su mnoga junaštva, a posebno se ističe podvig strijelca Vučića, rođenog Ogulinca, koji je na početku bitke 1799. u sjevernoj Italiji, na očigled cijele vojske ustri-

Valja reći da je oslobođenje od Francuza, Ogulin je pod njihovom vlašću u sastavu Ilirske Kraljevine bio približno četiri godine, obilježeno 1814. vrlo svečano. Tada su posvećene dvije velike nove zastave ogulinske pukovnije i razdijeljeno dvije zlatne i pet srebrnih kolajni za hrabrost sedmorici ogulinskih graničara za izuzetno hrabar podvig. Oni su naime u Kotoru, u trenutku približavanja austrijskih snaga, silom otvorili gradska vrata, čime su omogućili izlazak iz Kotora sebi i 315-orici svojih drugova, s kojima su bili zajedno u francuskoj službi.

Ogulin sredinom 18. stoljeća ima 2500 stanovnika i potpuno napušta stari i utverdama opasani Ogulin te se počinje razvijati u ravnici što se pruža pred starim frankopanskim gradom. Sačuvao se jedan dio gradskog zida i stari kaštel, ponajviše, kao što je već rečeno, zahvaljujući činjenici da je služio kao zatvor pa ga se moralo stalno popravljati i obnavljati. Sadašnji Ogulin zapravo potječe iz tog vremena i već je na prvi pogled

Đulin ponor za nedavnih kiša

jelio vrhovnog zapovjednika francuske vojske generala Jouberta.

moguće raspoznati zgrade koje je podigla bivša krajiška uprava jer imaju slična pročelja i veličinu. Već

1766. sagrađena je njemačka škola koju su polazila djeca krajiških časnika i oficira. Djevojačka je škola otvorena 1802., a 1823. otvorena je matematička u kojoj se školovalo za vojnička zanimanja te ujedno učilo plivanje i mačevanje. Valja reći da je župna crkva Sv. Križa izgrađena 1781., a pravoslavna crkva Sv. Geor-

preko Josipdola povezan je s magistralnom cestom Karlovac-Senj. Ujedno je u blizini važnoga željezničkog križišta Oštarije u kojemu se spajaju pruge za Rijeku i Split. Zemljopisne prometne značajke uvjetovale su i dinamiku gospodarskog razvitka pa je od početka 20. st. Ogulin značajno trgovačko i zanatsko središte, a

reb-Split, te da je u Ogulinu sjedište hrvatske podružnice tvrtke *Bechtel*, ovaj se grad svrstao među jedinice lokalne samouprave s najvećim poreznim prihodima, a mnogi su Ogulinci zaposleni u raznim poslovima i službama vezanim uz građenje. Narasli su prihodi odmah iskorišteni za izgradnju suvremene kanalizacije i rekonstrukciju vodoopskrbe. Zahvaljujući pomalo iznenađujućem gospodarskom prosperitetu, a i pod utjecajem nedavnog rata, broj se žitelja značajno povećao, pa grad danas ima više od 17.000 stanovnika.

Središte Ogulina na staroj razglednici

gija 1858. Osmorazredna građanska škola otvorena je u Ogulinu 1872. godine.

Nakon ukinuća Vojne krajine (1873.), iz bivše ogulinske i slunjske pukovnije formirano je ogulinsko-slunjsko okružje, a sjedište okružne vlasti smješteno je u Ogulin. Iste je godine otvorena karlovačko-riječka pruga koja je u dotad zapašćenom vojničkom gradu značajno potaknula obrt i trgovinu. Valja dodati da je 1886. Ogulin postao sjedištem županijske oblasti modruško-riječke. Tim je činom Ogulin i formalno do kraja preuzeo gotovo sve funkcije nekad slavnog grada Modruša, čije je obrambene funkcije preuzeo od samog svog nastanka.

Ogulin se nalazi na križištu regionalnih prometnica prema Vrbovskom, Novom Vinodolskom i Karlovcu, a

gospodarska je osnova poljodjelstvo, stočarstvo i prerada drva. Industrijski razvitak u posljednjih pedesetak godina bio po svojim značajkama izdvojen i izoliran, ali to je spriječilo nepotrebnu koncentraciju stanovništva i industrijskih kapaciteta koji bi bili u neskladu sa stupnjem razvitka gradske infrastrukture. Zabilježeno je da je 1991. grad Ogulin imao 10.857 stanovnika.

Nedavno smo posjetili ovaj lijep i živopisan gradić. Bilo je u to u vrijeme velikih kiša kada goropadna i nabujala Dobra uopće nije opravdavala svoje pitomo ime i kada je Đulin ponor s velikim teškoćama prihvaćao velike količine vode narasle rijeke. Zatekli smo grad u potpunom preuređivanju i sav raskopan. Naime, zahvaljujući činjenici da se u neposrednoj blizini gradi autocesta Zag-

reb-Split, te da je u Ogulinu sjedište hrvatske podružnice tvrtke *Bechtel*, ovaj se grad svrstao među jedinice lokalne samouprave s najvećim poreznim prihodima, a mnogi su Ogulinci zaposleni u raznim poslovima i službama vezanim uz građenje. Narasli su prihodi odmah iskorišteni za izgradnju suvremene kanalizacije i rekonstrukciju vodoopskrbe. Zahvaljujući pomalo iznenađujućem gospodarskom prosperitetu, a i pod utjecajem nedavnog rata, broj se žitelja značajno povećao, pa grad danas ima više od 17.000 stanovnika.

U starom je frankopanskom kaštelu od 1967. smješten Zavičajni muzej grada Ogulina koji ima tri zbirke: planinarsko-alpinističku, etnografsku i arheološku. U Muzeju se nalazi spomen-soba najpoznatije hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić (1874.-1938.) koja je rođena Ogulinka i koja je u Ogulin često navraćala. Inače to je prva žena članica HAZU i jedina naša književnica u dva navrata preložena za Nobelovu nagradu. Valja dodati da je u Muzeju uređena i stalna izložba slika slikara Stjepana Galetića.

Razgledali smo nakratko Muzej i utvrdu te dobro održavani okoliš omeđen zidinama. Utvrda je živi simbol grada i mjestom održavanja brojnih kulturnih manifestacija. Stanje je utvrde zadovoljavajuće, a posebno su impresivni njezini široki vanjski zidovi. Gledajući sve to zaključili smo da Ogulin kao grad ima, a posebno velike mogućnosti ima u razvitku turizma, čemu se sve više okreće i stanovništvo i javne službe grada i okolice.

Branko Nadilo